

УДК 351.74; 342.7

А.Й. Француз

*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

І.В. Левішко

*здобувач вищої освіти ступеня «магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

Приватна детективна діяльність в Україні в контексті забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина

У статті визначено поняття та зміст детективних послуг; охарактеризовано правову доктрину надання детективних послуг. Розкрито особливості здійснення приватної детективної діяльності в контексті забезпечення конституційних прав людини і громадянина. У статті проаналізовано актуальні проблеми легальності детективної діяльності в Україні та визначено перспективи розвитку приватних детективних послуг в Україні.

Ключові слова: *детективні послуги; приватний детектив; приватна детективна діяльність; забезпечення конституційних прав людини і громадянина.*

А.И. Француз

*Герой Украины, Заслуженный юрист Украины,
доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедрой государственно-правовых дисциплин,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»*

И.В. Левишко

*соискатель высшего образования степени «магистр»,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»*

Частная детективная деятельность в Украине в контексте обеспечения конституционных прав и свобод человека и гражданина

В статье определено понятие и содержание детективных услуг; охарактеризовано правовую доктрину предоставления детективных услуг. Раскрыты особенности осуществления частной детективной деятельности в контексте обеспечения конституционных прав человека и гражданина. В статье проанализированы актуальные проблемы легальности детективной деятельности в Украине и определены перспективы развития частных детективных услуг в Украине.

Ключевые слова: *детективные услуги; частный детектив; частная детективная деятельность; обеспечение конституционных прав человека и гражданина.*

*A. Frantsus
Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of State and Legal Disciplines,
«KROK» University*

*I. Levishko
Graduate Student
«KROK» University*

Private detective activity in Ukraine in the context of ensuring constitutional rights and freedoms of human and citizen

The article defines the concept and the content of detective services; characterizes the legal doctrine of providing detective services. The peculiarities of carrying out private detective activity in the context of providing constitutional human rights and citizen are revealed. The article analyzes the actual problems of the legality of detective activity in Ukraine and outlines the prospects for the development of private detective services in Ukraine.

Key words: detective services; private detective; private detective activity; ensuring constitutional rights of a human and a citizen.

Постановка проблеми

Визнання приватної детективної діяльності залежить від ступеня демократизації країн. У країнах диктатури детективна діяльність найчастіше взагалі заборонена або скасована як допоміжна при правоохоронних органах. Досвід країн, у яких приватна детективна діяльність законодавчо врегульована, показує, що функціонування приватних детективів, детективних агентств та їх об'єднань значно підвищує відповідальність державної правоохоронної системи за своєчасне і високопрофесійне реагування на потреби громадян та суспільства, звільняє правоохоронців від необхідності виконання багатьох незначних і невластивих їм функцій, сприяє загальному оздоровленню криміногенної ситуації.

В Україні приватна детективна діяльність знаходиться в зародковому стані. Для того, щоб змінити ситуацію, що склалася, необхідно насамперед розробити теоретичні та правові основи організації приватної детективної діяльності, а також виробити практичні рекомендації для здійснення цього важливого і необхідного

для нашого суспільства виду професійної діяльності в галузі безпеки.

Аналіз стану досліджень і публікацій

Дослідженням питання приватної детективної діяльності в Україні займалися такі науковці, як: Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, Т. Іванюта, А. Заїчковська, В. Калетняк, А. Крисін, О. Костирін, Г. Леонова, О. Озаріна, В. Мачуський, В. Постульга, О. Литвин, І. Плохих, О. Сатановський та М. Федорін. Проте, на жаль, відсутні дослідження, в яких би ґрунтовно і комплексно висвітлювалися проблеми приватної детективної діяльності в контексті забезпечення конституційних прав і свобод людини й громадянина.

Формулювання цілей статті

Метою статті є характеристика особливостей здійснення приватної детективної діяльності в Україні в контексті забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Виклад основного матеріалу

В науковій літературі визначення по-

няття «детективні послуги» відсутні. Натомість науковці зазначають, що детективна діяльність є невід'ємною складовою цілісної системи сучасної розшукової діяльності в більшості країн світу [1, с.77].

Проект Закону України «Про детективну (розшукову) діяльність» визначає детективну діяльність як дозволена органами Національної поліції України незалежну професійну діяльність приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах і в порядку, що передбачені законодавством [2, ст.1].

Відповідно, приватним детективом може бути громадянин України, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту, пройшов спеціальну підготовку з метою здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності чи має стаж роботи в оперативних підрозділах або органах досудового розслідування не менше трьох років та отримав у встановленому порядку свідоцтво про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю [2, ст.5].

Зайняття приватною детективною діяльністю дозволяється лише за умови отримання відповідного свідоцтва (ліцензії). Так, відповідно до Проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» видача свідоцтв про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю здійснюється органами Національної поліції. Свідоцтво про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю видається безстроково на платній основі протягом десяти днів з дня подання документів для отримання такого свідоцтва. Одночасно зі свідоцтвом заявнику видається посвідчення приватного детектива, зразок якого затверджується Національною поліцією України [2, ст. 7].

Законодавець визначає види діяльності та послуг, які можуть надавати приватні детективи або детективні агенції. Так,

детективні послуги – це послуги, що надаються суб'єктами підприємницької діяльності на договірних оплачуваних засадах незалежної професійної діяльності, спрямованої на пошук, збирання й фіксацію інформації, розшук людей, тварин та майна, встановлення фактів і з'ясування різних обставин за замовленням клієнтів.

Перелік послуг, які можуть надаватися, досить широкий. За даними Всеукраїнської асоціації приватних детективів, вони поділяються на такі групи:

- збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у цивільному, господарському й адміністративному судочинстві, на договірній основі зі сторонами судового процесу;

- вивчення ринку, пошук і збір інформації з відкритих джерел з метою підготовки ділових переговорів клієнта, з'ясування фінансової платоспроможності, майнового стану та благонадійності потенційних ділових партнерів;

- з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (за їх письмової згоди) при укладенні ними трудових й інших договорів із замовником (клієнтом) приватних детективних (розшукових) послуг (зайняття в нього відповідної вакантної посади), виявлення їхніх ділових зв'язків, у тому числі з конкурентами клієнта в регіонах і за кордоном;

- пошук осіб, місцезнаходження яких невідоме, з'ясування причин і обставин зникнення, можливостей та умов їх повернення, розшук осіб, що втратили родинні й дружні зв'язки;

- розшук зниклого (втраченого або викраденого) майна, предметів та тварин;

- пошук, збирання та фіксація відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального провадження;

- реалізація заходів з відтворення втраченої (зниклої) інформації з питань законних прав та інтересів клієнтів;

- пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення за-

мовником приватних детективних (розшукових) послуг до правоохоронних органів або до суду з метою захисту законних прав та інтересів такого замовника;

– виявлення фактів незаконного (несанкціонованого) збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю замовника або її розголошення, а також фактів незаконного (несанкціонованого) збирання стосовно фізичних осіб конфіденційної інформації;

– пошук, виявлення та фіксація фактів незаконного використання прав інтелектуальної власності, що належать клієнту, а також випадків недобросовісної конкуренції;

– пошук боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних обов'язків, вирішення в порядку, встановленому законодавством України, питань щодо повернення боргів і виконання договірних обов'язків;

– забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, промислової, професійної таємниці) замовника приватних детективних (розшукових) послуг [3; 2, ст.11].

На нашу думку, враховуючи специфічні умови надання приватних детективних послуг, вони не матимуть жодної ефективності. Однією з таких умов є те, що особа має надати письмову згоду на її фотозйомку, відеозйомку або аудіофіксацію. Для прикладу, якщо чоловік захоче викрити в невірності дружину і скористається послугами приватного детектива, то детектив повинен буде просити у жінки письмового дозволу на шпигунство за нею, а інакше він порушить закон і в нього заберуть ліцензію. Така постановка питання викликає певний когнітивний дисонанс.

Також звертає увагу те, що ні в Проекті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», ані в Кримінальному процесуальному кодексі України не міститься норм про правове закріплення інформації, яку добувають приватні детективи. Така інформація не є допустимим доказом у суді, правоохоронні органи повинні її перевіряти. Наведемо

такий приклад: проти людини скоєно злочин, і вона підозрює, що поліція і прокуратура покривають злочинців. Потерпілий наймає детектива, той збирає та представляє докази проти винуватця, а суд їх не приймає або призначає повторну перевірку. Гроші клієнта і старанність детектива виявляються безуспішними, справа просто затягується. Постає питання: чим відрізняється приватний детектив від адвоката чи навіть журналіста, якщо вони так само можуть займатися пошуками свідків чи зниклої людини, але не мають вільного доступу до баз даних, які могли б пришвидшити роботу?

Діяльність детектива має на меті захист прав і свобод людини. Проте, на жаль, існує чимало проблем узгодження положень проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» з вимогами статті 8 Європейської конвенції з прав людини в частині поваги до особистого і сімейного життя, житла й таємниці листування, відповідних положень статей 30-32 Конституції України, конституційної заборони втручання в особисте і сімейне життя особи, заборони збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу.

Насамперед потребує узгодження конституційного режиму інформація про особисте та сімейне життя особи з правами і повноваженнями приватних детективів, закріплених у статті 11 проекту 3726, а саме:

– збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у цивільному, господарському й адміністративному судочинстві, на договірній основі зі сторонами судового процесу;

– з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (за їх письмової згоди) при укладенні ними трудових й інших договорів із замовником (клієнтом) приватних детективних послуг (зайняття ним відповідної вакантної посади), виявлення їхніх ділових зв'язків, у тому числі з конкурентами клієнта в регіонах і за кордоном;

– пошук, збирання та фіксація відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального провадження; пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення замовником приватних детективних послуг до правоохоронних органів або до суду з метою захисту законних прав та інтересів такого замовника [4].

«Загалом, на сьогоднішній день існує багато проблемних моментів, що можуть призвести до тінізації певної частини легальних детективних агентств, але завдяки народним обранцям і прогресивно мислячим учасникам цього ринку, проблеми можна буде вирішити своєчасними поправками до проекту Закону», – переконаний в. о. президента громадської організації «Всеукраїнська Асоціація Приватних Детективів» С. Сенік. «Далі має бути кропітка праця, і деякі «мінуси» і невідповідності з часом будуть усунуті окремими змінами до Закону», – переконаний президент громадського об'єднання «Український Детективний Союз» О. Денисенко [7].

Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Юрі-мекс» Я. Толкачов назвав Проект Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» черговою профанацією з боку чинної влади, спрямованою на порожній піар або далекоглядні корупційні схеми [7]. Він вважає, що фактично за цим Законом приватні детективи займаються тим, що й до їхнього узаконення. Даний Закон має чітко врегулювати узаконену діяльність приватних детективів, визначити повноваження приватної детективної діяльності. Відсутність таких елементів виключає можливість реально надавати детективні послуги.

Проте, варто зазначити, що як прихильники, так і противники прийнятого Закону погоджуються, що подібний акт необхідний для вдосконалення державної правової системи. Позитивним є те, що приватні детективи зможуть отримувати ліцензії, буде створено їх єдиний реєстр, що позбавить шахраїв можливості

діяти, прикидаючись приватними детективами. Вони отримують право звертатися з офіційними запитами до державних органів і отримувати відповіді у встановлені законом терміни [5, с.198].

Законодавче врегулювання приватної детективної діяльності на засадах суворого дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина сприятиме розширенню послуг, що надаються громадянам з питань розшуку зниклого майна, виявлення фактів порушень прав інтелектуальної власності, насамперед незаконного використання товарних знаків, а також рівною мірою надання більш значної допомоги суб'єктам підприємницької діяльності у вивченні фінансового стану позичальників, визначення спроможності реального виконання фінансових зобов'язань, запобіганню ухиленню від сплати заборгованості, а тим самим сприятиме зміцненню засад верховенства права в нашій країні.

Висновки

Детективна діяльність – це дозволена установленими органами України незалежна професійна діяльність приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах і в порядку, що передбачені законодавством.

Враховуючи вимоги Європейської конвенції з прав людини, норми Конституції України щодо дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в сфері недоторканості житла, гарантування таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції, заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу без її згоди, мають бути уточнені окремі положення проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», а сама приватна детективна діяльність має здійснюватися у суворій відповідності з принципом верховенства права.

Література

1. Бондарчук Ю., Марущак А. Безпека бізнесу: організаційно-правові аспекти /Ю. Бондарчук, А. Марущак. – К.: Скіф, 2008. – 237 с.
2. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Проект закону України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
3. Офіційний сайт Всеукраїнської Асоціації Приватних Детективів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aupd.org/ru/services>.
4. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 29 січня 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id...59268.
5. Гришко В. І., Хоружа І. Г. Проблеми імплементації Закону України «Про приватну (розшукову) діяльність» в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду / В. І. Гришко, І. Г. Хоружа // Юридичний науковий електронний журнал. – 2018. – Вип. 1. – С.197-199.
6. Волинська А. Правова доктрина щодо надання детективних послуг / А. Волинська // Національний юридичний журнал: теорія та практика. – 2017. – Вип. 6 (22-2). – С.81-85.
7. Приватна детективна діяльність: українські реалії та зарубіжний досвід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nbuvipar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2930:privatna-detektivna-diyalnist-ukrajinski-realiiji-ta-zarubizhnij-dosvid&catid=8&Itemid=350.